

ZABILJEŠKE IZ NERETVE

Bit će što bude

Otvorena rana na hrvatskom srcu - nemoć naše diplomacije u slučaju Purda danas i nekažnjena pogubljenja širokobrijeških franjevaca do danas. No, ono što veseli i oduševljava jest neumorni hrvatski kulturni duh koji se opet, nekako najviše, uzdiže iz Širokog Brijega

Hrvatska diplomacija! Otvorena rana na hrvatskom srcu! Najnoviji dokaz je nesposobnost obrane branitelja Tihomira Purde kojega su pritvorile bosanske vlasti. Iste one koje su zapomagale na sve strane kako bi oslobodile Ganića iz engleskog pritvora. U istim tim vlastima trebali bi participirati i bosanskohercegovački Hrvati. A gdje su? Gdje je hrvatski glas iz Bosne i Hercegovine? Niti čuh da neki hrvatski političar iz BiH okrivljuje Purdu, niti čuh da se neki ograđuje od progona neudžna čovjeka, ni glasa o protivljenju za izručenje Srbiji. Zabili se o sebi! Tko će gdje zasjesti! Ne bi se baš sad s nekim zamjerao, kad... Bit će što bude... Što li se tek nama kuha u bosanskom loncu, mora da će nam pokušati dobro zapapriti?! Dok proživljavam ovu agoniju i hajku na hrvatskog branitelja i gledam nemoć hrvatske diplomacije, povlačim paralelu između dvije diplomacije, hrvatske i srpske.

Kako se to radi

Dr. Rudolf Šalek nalazio se 1936. na službi u Ministarstvu inostranih (spoljnih) poslova u Beogradu. Stjecajem okolnosti, koje je kasnije opisao, bio je sam u kabinetu, kada mu na vrata pukoćala Cena Račić (supruga krvnika Puniše Račića, koji je ubio Stjepana Radića) tražeći isplatu novčane pomoći koju je primala stalno iz povjerljivog fonda Predsjedništva Vlade. Dr. Šalek izvršio je isplatu kako je traženo, ali je od Cene zatražio potpis na priznanici za uzeti novac. Fotografirao je priznanicu te je godinama nosio uza se, sve dok je nije dao pohraniti u Vatikanski arhiv 1960. Uz ovaj važni dokument dr. Šalek je priložio i svojeručnu pismenu ostavštinu koja sadržava vrijedne podatke. Navest ću neke: „U kolovozu 1936. je dr. Dragan Protić, šef kabineta Ministarstva vanjskih poslova, otišao u pratnji Predsjednika Vlade dra Milana Stojadinovića na odmor na kraljevsko lovište u Han Pijesku. Također se i savjetnik na radu u kabinetu, Vukašin Šećerović, nalazio na odmoru. Stoga je dr. Protić povjerio dru R. Šaleku, da on iz posebnog povjerljivog fonda isplati 3.000 dinara gdje Ceni Račić” ili „Gospodja Račić mi je saopćila da je upravo došla s posjeta svom mužu Puniši Račiću u kaznionu u Požarevcu. Njen muž šalje pozdrave Predsjedniku Vlade; hvala za pomoć, koju mu je poslao u zatvor. Naravno zahvaljuje, da mu je upućen profesor dr. Leon Koen, urolog, iz Beograda, da ga pregleda i liječi, dok je bio bolestan; zatim je tražio izvjesne pogodnosti od Predsjednika Vlade za svoju obitelj i rođake.” (*Hrvatska revija*, lipanj-juni 1961.) Iz toga prevažnoga dokumenta jasno je, kako je Puniša Račić bio samo krvnik, izvršitelj smrtno osude, koja je bila pripremljena na najvišjoj razini. Zato je Predsjedništvo plaćalo krvarinu, tj. davalo nagrade za izvršeni zločin. Mogu zamisliti danas Mladića i Hadžića kako negdje uzi-

vaju u svojoj krvarini. To je srpska političko-diplomatska perfidnost koja nastaje iz zle nakane. A mi, Hrvati? Nikada ne ćemo dostići tu razinu prepređenosti, jer brzo zaboravljamo, a još brže opraštamo. Ono što me najviše zbuja jest naša nedosljednost. Naša ponizno pognuta glava. Naša neupitna pobjeda u borbi s mnogo jačim i naš političko-diplomatski poraz u miru. Sve mi to slični na bezdanu prazninu od koje strahujem i u snu.

Dani sjećanja na poginule franjeve

Unatoč obilježavanju 66. obljetnice pogubljenja franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije tijekom i u poraću II. svjetskog rata, i molitvi na Širokom Brijegu da se zlo ne ponovi više nikada, bosanski tjednik *Slobodna Bosna* dodaje sol na ranu dajući veliki prostor hercegovačkom partizanu Juri Galiću, koji iskoristi svaki redak kako bi oblatio hrvatsko ime. Dobri stari sarajevski recept - ošini Hrvatom(?) po Hrvatima. Izrečene su takve prostote, kakve

moje pero ne može ni komentirati. Sramotno i uvredljivo! U međuvremenu Hrvati se pod islamskim pritiscima nastavljaju iseljavati iz Bosne (najnoviji je slučaj obitelji Petrović iz Kaknja), sknave se katolička groblja... na svakom koraku gazi se hrvatsko ime, ali o tom ni riječi od čuvara NOB-a. To je normalno, to su Hrvati zaslužili, jer kažu da su Hrvati. No, ne ide sve kako mrzitelji zamisle. Oni što veseli i oduševljava jest neumorni hrvatski kulturni duh koji se opet, nekako najviše, uzdiže iz Širokog Brijega. Na Danima obilježavanja pobjenih hercegovačkih franjevaca predstavljena je knjiga dr. sc. fra Častimira Majića *U nebo zagledani*. Tiskana je u nakladi Vicepostulature postupka mučništva Fra Leo Petrović i 65 subraće i Alfe iz Zagreba, a o njoj je govorio dr. sc. fra Robert Jolić. Unatoč podmakloj životnoj dobi (fra Častimiru je 98 godina) knjiga je pisana svježinom misli, a u njoj se mogu pronaći podatci o svakom ubijenom i njegovo sjećanje na svakog posebno, jer ih je i osobno poznavao.

Petračev sv. Franjo

Osim dostojanstvenog obilježavanja uspomene na širokobriješki martirij, na Širokom Brijegu je održana i jedna izložba dostojna pozornosti. Svoje radove, a na temu *Brat Franjo*, izložio je u Franjevačkoj galeriji Široki Brijeg ak. sl. i sveučilišni profesor Luka Petrač iz Zagreba. Izložba je koncipirana u dvije tematske cjeline, od kojih se prva sastoji od 22 rada - prožeta uradcima s motivima *Pjesme stvorova sv. Franje* i nekim zgodama iz njegova života, a drugom čine 23 crteza - koji asociraju na svečev život i na biblijske scene u kojima se pojavljuju ptice kao simboli. Kao i svaku širokobriješku izložbu, i ovu je popratio vrijedni katalog, čiji je predgovor potpisao likovni kritičar Milan Bešlić.

JEZIK NAŠ HRVATSKI

Poljski prinos kroatistici

Barbara Oczkova, Hrvati i njihov jezik - Iz povijesti kodificiranja književnojezične norme, Školska knjiga, Zagreb, 2010., prijevod s poljskoga jezika Neda Pintarić

Svojom knjigom „Hrvati i njihov jezik - Iz povijesti kodificiranja književnojezične norme” poljska kroatistica Barbara Oczkova izradila je zaokruženu sintezu hrvatskoga jezika u njegovoj zamršenijoj književnopovijesnoj protežnosti od prvih pisanih spomenika do najnovijega doba, obradivši dugotrajne tijekom standardizacije, a deskriptivnim pristupom hrvatskim narječjima međunarodnomu jezikoslovlju, a posebice slavistici ponudila cjelovitiju sliku hrvatske jezične samostojnosti te hrvatskoga jezika kao posebna govornoga i pisanog sustava među južnoslavenskim i slavenskim jezicima. Barbara Oczkova je svojom monografijom, između ostaloga, upotpunila i prazninu u hrvatskoj kroatistici, koja je vapila za jednim ovako stručnim i sintetičnim prikazom hrvatskoga jezika. Utvrdivši kako hrvatski jezik pripada u jezike s najbogatijom, a istodobno i najzavršenijom povijesti književnoga jezika uputila se u jednu neizvjesnu, a i vrlo nezahvalnu pustolovinu iz koje su se mnogi još do prije koje desetljeće teško, a neki i nikad nisu uspjeli vratiti. Nu, zahvaljujući širokom poznavanju predmeta, aktualne hrvatske i poljske slavističke literature nepristrano je ulazila u bit jezičnih i političkih hrvatskih problema, bilježila njihove zakonitosti, raščlanjivala promjene, pratila procese i donosila zaključke, što je na kraju rezultiralo vrijednom monografskom sintezom o jednom narodu i njegovu jeziku, koji se još uvijek bori za vlastitu međunarodnu afirmaciju. U uvodnom razmatranju, autorica podsjeća i na političke igre Dobrovske, Šafarika, Kopitara i Vuka u 19. st. oko definiranja hrvatskoga jezika, pa u knjizi podijeljenoj na jedanaest poglavlja, Oczkova definira pojam hrvatskoga jezika te piše o periodizaciji njegove povijesti i razdoblju pretpismenosti, gdje je obradila južnoslavensku zajednicu jezika, hrvatsku seobu na jug, etničnim Hrvatima, raspad jugozapadnoslavenske jezične skupine, iransku etnogenezu Hrvata ali i najnovija genetička istraživanja o podrijetlu, hrvatske dijalekte (štokaški, čakavski i kajkavski) te seobu pučanstva i miješanje dijalekata. U poglavlju o razdoblju od početka pismenosti do XV. stoljeća Oczkova piše o povijesnom kontekstu, latinskoj i crkvenoslavenskoj pismenosti (glagoljstvu i hrvatsko-staroslavenskom jeziku neliturgijske glagoljske pismenosti) te starohrvatskoj čakavskoj pismenosti (glagoljčici, ćirilici i latinici spomenici) i počecima štokavske pismenosti u Dubrovniku. Kao vrijeme književne tronarječnosti hrvatskog jezika datirala je u razdoblje od XV. do polovice XVIII. stoljeća obradivši čakavštinu u ulozi književnoga jezika, književnu štokavštinu u Dubrovniku i Bosni, jezik istarskih protestanata, književnu kajkavštinu (ozaljski krug) te oblikovanje jezične norme. Od polovice XVIII. stoljeća do 1836. nastupa vrijeme

štokaško-kajkavske dihotomije, a autorica piše o tadašnjoj književnoj štokavštini i kajkavštini, oblikovanju jezične te normiranju pravopisne norme. Devetnaesto stoljeće pripada štokavštini pa Oczkova obrađuje hrvatski jezik u doba ilirizma, njegove filološke škole (zagrebačku, zadarsku, riječku ali i filološke zamisli Ante Starčevića), normu ilirskoga jezika, hrvatski jezik u drugoj polovici XIX. stoljeća i Bečki književni dogovor između Hrvata i Srba. Političkom i filološkom pobjedom vukovaca u hrvatskom jezikoslovlju nastupa razdoblje *hrvatsko-srpskog / srpsko-hrvatskog jezika*, koje je trajalo, uz iznimku od 1941. do 1945. sve do 1990. Tada dolazi do raspada *hrvatsko-srpskog jezika* u okviru, kako tvrđi, standarda, a ne sustava što i dalje omogućuje komunikaciju njegovih bivših korisnika, no po njezinu mišljenju daljnji razvoj hrvatskoga, srpskog i bošnjačkog pokazat će hoće li i dalje biti moguće sporazumijevanje. U poglavlju o budućnosti hrvatskoga jezika Oczkova eruditski i vrlo minuciozno bilježi previranja u hrvatskom jeziku nakon obnove hrvatske državnosti te naglašava veliku ulogu jezika u hrvatskom nacionalnom identitetu. U zadnjem poglavlju autorica je obradila i hrvatske regionalne jezike, na kojima i dalje nastaje književnost - čakavski i kajkavski te jezik gradišćanskih Hrvata i književni jezik bačkih Bunjevaca, koje je nekadašnja madžarska politika znatnim dijelom asimilirala, a sada to kako napominje Oczkova, pokušava činiti i srbijanska politika. Premda je uloga hrvatske bosanske pismenosti u skupnom hrvatskom udjelu do 19. st. relativno dobro obrađena, osjeća se neobrađen udio bosanskohercegovačkih Hrvata u tom zajedništvu posljednja dva stoljeća, nu to nije auktorični problem nego najprije pitanje domaće jezikoslovne literature, koja unatoč nacionalnoj afirmaciji očito ponekad ne uspijeva izaći iz okvira bivše jugoslavenske republike. Šteta je što autorici nisu bili dostupni ni radovi povjesničara Stjepana Krsića, koji u knjizi „Počelo je u Rimu” objavljuje niz dokumenata o počecima normiranja hrvatskoga jezika. Zanimljivo je kako je na upit pape Klementa VIII. o tomu koji bi od slavenskih jezika najviše odgovarao za potrebe Katoličke crkve, slovački isusovac Teofil Kristek 1599. odgovorio kako smatra da je „lingua croatica” najrazvijeniji slavenski jezik te da je on majka svih jezika. Krsić je objavio i dokumente što je Katolička crkva kao nadnacionalna ustanova podrazumijevala pod terminom „ilirski jezik”, koji je tada uvela na sva važnija europska sveučilišta. Možda se u ovoj odluci o statusu hrvatskoga jezika tijekom katoličke obnove skrivaju i odgovori na nijekanja hrvatskoga jezika u 19. stoljeću, što su ih zastupali već spomenuti Dobrovsky i društvo. Prevoditeljici, uredniku i lektoru zamjedba što su svjetovnoga svećenika, dakle petrovca, pretvorili u svećenika svjetskoga, bošnjački jezik u bosanski, a pismo pape Ivana X. kralju Tomislavu i Mihajlu Viševiću u Viševićovo pismo kralju Tomislavu.

